

Bladgroen

is een uitgave van de Milieuvereniging Land van Cuijk

Bladgroen met o.a.:

Energiebesparing

Bronlaak/Boersaam

Boekbespreking

Herfst

*Milieuvereniging Land van Cuijk ...
 bezig voor een beter milieu*

INHOUD

- 3** Voorwoord
- 4-5** Wat zijn we eigenlijk aan het doen?
- 6** The times they are a-changin’
- 7-8** Energie besparen. Hoe doe je dat?
- 9-10** Veldtocht
- 11-12** BoerSaam, samen duurzaam boeren
- 12-14** Bronlaak, deel 1
- 15-16** Bronlaak en BoerSaam
- 17** Column - De meeste mensen deugen
- 18-20** Goed nieuws van het klimaatfront. Toch?
- 21-23** Boekbespreking

COLOFON

BLADgroen is het verenigingsblad van de Milieuvereniging Land van Cuijk. Het informeert leden en anderen over natuur en milieu in de ruimste zin. Het verschijnt in een oplage van circa 250 stuks.

Redactie BLADgroen:

bladgroen@mlvc.nl
Wygard Braspenning
Jan Reijnen.

BLADgroen verschijnt in principe drie maal per jaar. Copy dient verband te houden met ‘natuur en milieu in de ruimste zin des woords’ in het Land van Cuijk. Iedereen kan artikelen schrijven, de redactie bepaalt of deze in overeenstemming zijn met het huishoudelijk reglement van BLADgroen. Overname van tekst met bronvermelding is toegestaan.

Opmaak en druk : dot-Kom Design

Dagelijks bestuur:

Theo Wijnhoven, voorzitter
Jan Reijnen, secretaris
Harrie van de Wetering,
penningmeester ledenadministratie

Secretariaat MLvC:

Beerseweg 10, 5451 NS Mill.
Tel. (0485) 45 10 71
secretariaat@mlvc.nl

Banknr: NL85 TRIO 0197 9101 30

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap bedraagt minimaal € 17,50 per jaar voor leden-abonnees. Voor elk volgend lid uit het gezin of andere levensvorm geldt een bedrag van € 2,50 per jaar. Het lidmaatschap kan ieder moment ingaan. De contributie wordt geheven vanaf de maand waarin men lid is geworden en is evenredig aan het aantal maanden van het jaar waarin men lid is geworden. Het lidmaatschap wordt automatisch voor een jaar verlengd, tenzij uiterlijk 30 november van het lopende jaar bericht van opzegging is ontvangen. Donateurs m/v, die minimaal € 17,50 betalen ontvangen ook BLADgroen. Aanmelders kan bij het secretariaat.

De MLvC is aangesloten bij de Brabantse Milieu-Federatie (BMF) te Tilburg.

Voorwoord

In deze editie van Bladgroen gaan we in op waar we als vereniging mee bezig zijn. De eerste twee artikelen schetsen de grote lijnen en de problemen die we tegen komen. Om die problemen te kunnen proberen op te lossen, hebben we actieve leden nodig. Hoewel er al de nodige mensen actief zijn binnen onze vereniging, dat wil zeggen die meer doen dan alleen maar lid zijn en contributie betalen, kunnen we er altijd nog meer gebruiken. Een concreet voorbeeld van onze activiteiten is de tocht die we met twee wethouders maakten in het westelijk gedeelte van onze gemeente; een verslag hiervan leest u in dit blad.

Verder staan er artikelen in over Bronlaak en BoerSaam – en hun samenwerking – die een mooi voorbeeld geven van hoe we als consument/burger op duurzame wijze voedsel kunnen produceren. De meeste foto's in dit blad zijn geschoten op Bronlaak.

Daarnaast is er een artikel over de mogelijkheid om de opwarming van de aarde (toch) onder de 2 graden te houden, en een artikel over hoe je zelf als consument je energieverbruik laag kunt houden.

Uiteraard ontbreekt de column van onze voorzitter niet. Nieuw in dit blad is de boekbespreking, die we vaker zullen plaatsen.

Ten slotte: de foto op de voorpagina is de boom die we in Sint Anthonis geplant hebben in het kader van ons bomenproject ter gelegenheid van ons 40-jarig jubileum. Op 16 andere plaatsen in onze gemeente staat een zelfde soort boom.

Veel leesplezier gewenst.

Foto Bronlaak; de plantenkwekerij zie bladzijde 12 tot en met 14

Wat zijn we eigenlijk aan het doen?

Door Theo Wijnhoven

Probeert u maar eens: je kunt deze vraag op verschillende manieren uitspreken en dan kan de interpretatie heel verschillend zijn. Ik zou het toch maar gewoon willen hebben over wat we allemaal doen en dan beperk ik me voornamelijk tot de activiteiten vanaf begin januari.

Gemeente en omgevings wet

We hebben meer contacten dan in het verleden met de gemeente. De nieuwe gemeente is duidelijk zoekende naar de manier waarop de burgers worden betrokken bij beleidsvorming. Dat is fijn want dan is er de mogelijkheid om vooraf inbreng te hebben. Zowel wij als de gemeente spreken elkaar dan veel minder vanuit de stellingen die al betrokken zijn. Wij hebben een groep leden bij elkaar gebracht die speciaal zich richten op het gemeentelijke beleid. Daarnaast hebben we afspraken met het college om op regelmatige basis met elkaar te overleggen. In juni hebben we met twee wethouders en enkele ambtenaren een rondgang in 'het veld' gedaan. Ook zijn er een paar overleggroepen waar met ambtenaren gedachten en informatie worden gewisseld. Ik denk dat het velen niet ontgaat is dat we vanwege de komende invoering van de Omgevingswet een viertal bijeenkomsten hebben georganiseerd waar ruim meer dan honderd mensen op af zijn gekomen. Bijeenkomsten verschaffen informatie, helpen bij meningsvorming en we laten de gemeente zien dat we een serieuze gesprekspartner zijn. Voordeel voor ons is dat de gemeente door die

Omgevingswet opgedragen krijgt om burgers meer inspraak te geven.

De media

De media weten ons ook steeds beter te vinden. Voorheen was het moeilijk om kranten en zo te interesseren in door ons aangekaarte onderwerpen. Nu gaat het zelfs zover dat ze ons bellen of we nog acties in voorbereiding hebben. Als we bellen over een van onze leden die een proces aan het voeren is tegen de toelating van glyfosaat als gewasbeschermingsmiddel dan gaat er een journalist aan de gang met een artikel. Ook weten Zembla, de Hofbar, Vroege Vogels, EenVandaag maar ook de kranten ons te vinden. De minder goede kant hieraan is dat het blijkaar steeds duidelijker wordt dat er echt iets mis is met ons leefmilieu. De goede kant is dat er behoefte is aan informatie over positieve activiteiten. Hebben jullie in de regiokranten de berichten gezien over ons bomenproject? Verspreid over het land van Cuijk hebben we 17 bomen weten te planten. Flinkke bomen en het was een hele opgave om dat rond te krijgen. De aandacht van de media krijgen was gemakkelijk.

Juridisch

Dat zijn allemaal heel positieve zaken maar onze rol als luis in de pels vergeten we niet. Nog steeds proberen we de ontwikkelingen van de locatie van de voormalige betoncentrale in Boxmeer een goede wending te laten krijgen. Dan loop je er tegenaan dat er veel juridisch technische kanten aan zo'n proces zijn. Dat valt niet mee om daar bij voortduring alert bij te blijven, tenslotte blijven we vrijwilligers die ook nog een ander leven willen leven. Juridische bijstand is duur en daar moeten we dus steeds weer lastige afwegingen maken. Met een agrarisch ondernemer die volgens ons onjuiste wijze een vergunning krijgt hebben we veel tijd in overleg gestoken. Of een procedure, ondersteund door omwonenden, tegen een mestverwerker/biogascentrale die zijn zaakjes volgens ons ook niet in orde heeft. Maar waar ook de provincie het er bij laat zitten. Al langer loopt een project om niet gebruikte vergunningen van agrarische bedrijven in te laten trekken. Daar wordt vanuit de oude gemeenten verschillend mee omgegaan, wij zijn eropuit om dat tot vast beleidsuitgangspunt te laten worden bij de nieuwe gemeente. Samenwerking met andere maatschappelijke organisaties is uiter-

aard zinvol en waardevol. Meestal kunnen ze hun taak best goed aan maar overleg levert ook weer waardevolle ideeën op. Dat we met de IVN's contact onderhouden ligt voor de hand. Red de Kuilen is een andere organisatie waar we contacten mee hebben. Meerdere organisaties willen ook graag met ons overleg, gelukkig. Waaronder ook politieke partijen. In het kader van de verkiezingen voor de gemeenteraad hebben we filmpjes opgenomen van alle partijen. Vandaaruit zijn de lijstjes om elkaar van informatie te voorzien een stuk makkelijker geworden.

Oproep Als ik het zo op een rij probeer te zetten dan begrijp ik waarom we het zelf af en toe wat veel vinden. Nu is het niet de bedoeling dat er iemand medelijden met ons krijgt. Liever heb ik dat er nog meer mensen zich betrokken voelen bij wat er allemaal aan de hand is en zich melden om ook aan de slag te gaan. Ik weet dat veel mensen wel wat willen doen als ze worden aangesproken, zo werkt het in de praktijk. Maar wij kennen niet alle kwaliteiten van onze leden. Wij weten ook niet wie er nog tijd heeft om actief te worden.

We zoeken nog mensen die mee willen werken aan Bladgroen. De werkgroep die zich richt op de gemeentepolitiek kan nog steeds extra krachten gebruiken. We maken als vereniging te weinig gebruik van social media terwijl er vast een aantal leden is dat daar wel goed mee overweg kan. Allerlei goede ideeën van mensen met of zonder ervaring zijn welkom.

Het zal duidelijk zijn dat er genoeg te doen is, geneer je dus niet als je actiever voor MLvC wilt worden.

Wilt u GRATIS op de
hoogte
gehouden worden
van de laatste re-
gio-nale natuur- en
milieu
nieuwtjes?

Bezoek onze website

**www.
mlvc.nl**

The times they are a-changin'

Door Geert Verstegen

Al heel lang besteed ik een flink deel van mijn tijd aan de uitwassen van de vee-industrie. Steeds dacht ik: nu zijn we er en komt er een omslag. En steeds weer bedacht de gevestigde politiek een uitweg. In het jargon heten dat geitenpaadjes maar het wordt steeds duidelijker dat het doodlopende wegen zijn. Voor ons is dat geen nieuws, steeds meer ondernemers zijn dat gaan merken. De ingeslagen weg van de intensieve landbouw, met de vee-industrie als exponent, is niet houdbaar. De Duitsers noemen dit nachhaltbar en als je dat terugvertaalt, heet dat duurzaam. Een term die in het Nederlands volledig is uitgekleeft. Men is er mee aan de haal gegaan; net als met de term kringlooplandbouw. Maar taalkundige trucs volstaan niet meer. De problemen zijn zo groot, dat de wal het schip keert en niet alleen op het gebied van de landbouw. Wat te denken van de energie-intensieve industrie en het vliegverkeer?

Transitie De term transitie valt keer op keer, kenmerkend voor een transitie in een systeem is dat op een dergelijk moment zowel het oude als het nieuwe systeem gaan groeien. In de landbouw groeit zowel het oude als het nieuwe systeem. Er worden nog steeds stallen gebouwd, maar tegelijkertijd worden bedrijven opgekocht, krijgen we zorgboerderijen, caravanstallingen en bio-boerderijen. Vele boeren stoppen. Hun inkomens staan onder druk. Nog niet die van de industriële aanjagers als veevoerfabrikanten en slachterijen. Zij

zetten hun lobbyisten en geld nog steeds in om de echte verandering tegen te houden. Nog steeds wil de provincie Brabant de komst van Mestfabrieken doordrukken terwijl tegenstanders zich duidelijk laten horen. Maar ook onder de boeren is de groep groeiende die beseft dat ze te afhankelijk zijn geworden van bank, veevoederfabrikant, de handelaren en slachterijen. Onder hen groeit het verzet en daarom wordt de term revolutie in plaats van transitie steeds meer van toepassing.

Wat merken wij? Op juridisch gebied is er een kentering. Vooral op het gebied van stikstof. De rechters geloven de mooie verhalen niet meer en het geloof dat innovatie via technische hoogstandjes de oplossing gaat brengen krijgt steeds minder aanhangers.

Ook helpt het dat op andere en aanpalende terreinen de regelgeving van de overheid onderuit gaat. De toeslagenaffaire is voor Rutte cs een blamage. Door de Urgenda uitspraak werd de regering gedwongen klimaatbeleid te voeren. En Shell ging onderuit na een aanklacht van Milieudefensie. De Raad van State heeft hand in eigen boezem gestoken en durft te zeggen dat ze het belang van de burger te veel uit het oog verloren waren. Het bestuursrecht beschermde niet de burger maar de overheid tegen die burger.

De Pers Tot voor kort moesten we als milieubeweging veel moeite doen om binnen te komen bij de media. Landelijke media was zo goed als onmogelijk. Nu worden we met grote regelmaat gebeld of we ergens onze mening over willen geven. Dat is wel eens anders geweest. Ja, de tijden zijn aan het veranderen.

Energie besparen. Hoe doe je dat?

Door Wygard Braspenning en Theo Wijnhoven

Het is veel in het nieuws: de energietransitie. Het is velen van ons al langer duidelijk dat er iets zal moeten gebeuren met onze energiehonger. Uiteindelijk zijn ook de beleidsmakers er mee bezig -Poetin lijkt het proces te versnellen- we zullen anders moeten omgaan met het gebruik van energie. Als het over Russisch gas gaat wordt de vraag vooral gesteld waar we onze energiedrager dan vandaan gaan halen. Dat is eigenlijk ook wat het woord energietransitie oproept: hoe kunnen we overstappen van fossiele energie naar andere energiebronnen. Elektrische auto's, windmolens en zonnepanelen worden massaal ingezet om aan onze energiebehoefte te voldoen. Dat de productie van deze zaken veel energie kost, veel grondstoffen vraagt, veel vervoersbewegingen over de aarde veroorzaken en het dus maar de vraag is of het per saldo voor ons allen iets oplevert, komt weinig aan de orde. Dat is de voornaamste vraag die Gert Slijpen en Marjan Hillmann, al sinds jaar en dag lid van MLvC, zich gesteld hebben. Het korte antwoord is dat verbruik verminderen veel oplevert. Ze hebben allerlei relatief kleine ingrepen in huis gedaan om steeds verder richting klimaatneutraal te komen. We zijn met ze gaan praten.

Het begint al bij het aanbellen bij de voordeur. Echt aanbellen is het niet, de elektrische deurbel heeft een trafo nodig die voortdurend stroom verbruikt terwijl we in Brabant gewend zijn om achterom te gaan. Dus geen elektrische deurbel. Het was nog niet zo lang geleden heel normaal om een drukbel in je deur te hebben. Of waar is de deurbel gebleven in onze huizen waarbij je aan een touwtje of stangetje moest trekken? De deurbel/toetertje van Gert en Marjan is een voorbeeld van hoe zij over hun energieverbruik denken. Kijk eerst eens in huis goed rond waar er sprake is van onnodig energieverbruik. Stel je dan de vraag: wat heb ik nodig om comfortabel te leven.

Standby Moet je pc of laptop de hele dag aanstaan? Denk er aan dat een oplader die je in het stopcontact laat zitten steeds stroom verbruikt. Moet je printer steeds aanstaan, je tv op standby, je droogapparaat gebruiken als het mooi weer is? Want je gedrag in huis kost ook vaak stroom. Vervang je lampen door energiezuinige maar zet het licht vooral uit als het niet nodig is. Hoe vaak moet een mens douchen? Je hygiëne kan ook prima in orde zijn met minder onder de douche en wassen bij de wastafel. Iedere dag onder de douche is ook voor je huid niet aan te raden. En je spaart ook weer kostbaar water uit.

Hout stoken? De verwarming van je huis kost uiteraard veel energie. Door de spinnenwebben achter en in de radiatoren te verwijderen wordt de warmtecirculatie verbeterd. Als je zoals Gert dan ook nog een ventilatortje in elkaar kunt knutselen dat

de circulatie nog verder verbetert, dan zet je weer een klein stapje. Maar ook komen dan de andere afwegingen. Maakt een ventilator een irritant geluid dan is dat niet voor iedereen een oplossing. Een houtkachel kan fijne warmte afgeven maar het stoken van hout heeft echt ook milieutechnische nadelen.

Tussen de oren Marjan en Gert zijn van mening dat energietransitie en bijbehorende maatregelen aan je huis tussen de oren begint. Bewustwording, dus. Je op de hoogte stellen, bijvoorbeeld door de meterstanden eens te bekijken, je af te vragen: wat heb ik nu echt nodig? Wat kan geschrapt worden; door onnodig ener-

giegebruik op te sporen en te verhelpen. De voorzieningen in huis die nu extra energie kosten kunnen door een andere aanpak toch werken met minder energieverbruik en dan ook nog goedkoper. Als je een 'slimme meter' hebt, kun je je energieleverancier vragen om tabellen/grafieken van je gebruik. Daartoe zijn ze verplicht en het kost niets. Dat kan zelfs per uur aangeleverd worden. Je kunt zo de pieken in het verbruik op het spoor komen en eens goed nagaan waar 'm dat in zit. En dan is er ook nog zoiets als een Energiekostenmeter (EKM). De gemeente Land van Cuijk ondersteunt het project van energiebespaarcoachen. Die coachen zijn vrijwilligers die opgeleid zijn om mensen te adviseren over energiebesparingen. Zo'n coach kun je via de gemeente benaderen en komt thuis adviseren. Op die manier zou een EKM te leen moeten zijn. Gert stelt al voor dat we als vereniging zo'n ding aanschaffen. Gert en Marjan hebben hun huis niet milieuneutraal, wel gaat het verder dan we hier opschrijven. We hebben afgesproken dat er een vervolg komt, waarin we wat dieper op allerlei technische zaken ingaan. De appeltaart was heerlijk, het was een aangenaam gesprek en we hebben stof tot nadenken. Reden genoeg om nog een keer te gaan praten.

**ALS WIJ NOU
VERANDEREN
DAN HOEFT
HET KLIMAAT
HET NIET TE DOEN**

Loesje

Veldtocht

Door Theo Wijnhoven

Na het modeverschijnsel in bestuurlijk Nederland van de heidagen is de veldtocht een nieuwe ster aan het firmament. Wel een goed verschijnsel waar wij met graagte gebruik van hebben gemaakt om met enkele mensen van de gemeente op stap te gaan. Met wethouders Antoinette Maas en Mark Janssen samen met drie ambtenaren. Onze tocht voerde ons door het noordelijk deel van het Land van Cuijk. Op de plaatsen waar we naartoe gingen, hebben we mensen die zich bij de locatie betrokken voelen hun zegje laten doen.

Co-vergister De eerste bestemming was de co-vergister van Smits op de hoek van de Volkelseweg en de Middenpeelweg. De afgestorven eiken een paar honderd meter ten oosten van de vergister waren een

korte stop waard om aan te geven dat er echt iets mis is. Maar als dat niet overtuigde, dan kwam die overtuiging wel toen we bij de vergister (groene stroom???) stopten. Al heel snel werd gevraagd of we door wilden rijden want de geur -wij noemen dat stank- was bepaald onaangenaam. De voortdurende stank van mest is niet aangenaam, de stank van de andere producten die daar worden verwerkt is niet te harden.

Udensedijk Op de Udensedijk confronteerden we onze gasten met de gevolgen van het niet-intrekken van een vergunning van een boerenbedrijf dat als zodanig niet meer in werking is. Er gebeurt daar van alles, heel veel tamelijk vaag. Maar dat het grote overlast veroorzaakt voor de omwonenden is klip en klaar.

De Kuilen Volgende stop het natuurgebied De Kuilen. Onder andere was hier in het verleden een motocrossterrein dat twintig jaar gedoofd is. Met destijds de belofte van de gemeente om het aan de natuur terug te geven na die twintig jaar. Dat de gemeente Mill vorig jaar leek te willen meewerken aan de ontwikkeling van intensief recreatief gebruik in de vorm van een camping, zette de buurt aan tot actie. Stichting Natuurgebied De Kuilen wil die recreatieve

ontwikkeling niet. De stichting heeft inmiddels 4500 handtekeningen van mensen die ook willen dat er natuurontwikkeling gaat plaatsvinden. Meer informatie op onze site. Overigens was de herkenbare stank van de naar schatting 3 km verderop liggende vergister van Smits, hier duidelijk te ruiken. Niemand twijfelde er aan dat de waargenomen stank daarvan afkomstig was.

Lageheiweg Escharen

Op de Lage Heide is de buurtcommissie Graafse Lucht actief tegen de verdere ontwikkeling van een varkensbedrijf in een gebied met de status beperking veehouderij. Overlast is ook hier weer duidelijk aan de orde, voor de omwonenden maar ook voor natuur op korte afstand. Omwonenden hebben zorgen over de ontwikkelingen, zorgen over hun veiligheid, zorgen over hun gezondheid en zorgen over hun leefomgeving. Zij voelen zich op zijn minst tot nu toe niet gehoord door de gemeente. Zij waren dan ook heel blij om aan de wethouders te kunnen laten zien wat hun zorgen zijn.

Visioterrein

Door naar het terrein in Grave van de voormalige instelling voor mensen met visuele beperkingen. De gemeente Grave heeft in 2015 het terrein aangekocht, de destijds aanwezige hoogbouw is verwijderd. Er is in opdracht van de gemeente Grave een vestingvisie voor het terrein ontwikkeld. Samenwerkende natuurorganisaties IVN, Behoud en herstel historisch groen (BHHG), Clean Up Grave en Dassenwerkgroep Brabant hebben zelf ook een visie op het terrein ontwikkeld. MLvC heeft zich hierbij aangesloten. Die visie is gebaseerd op een groene invulling van het terrein, behoud van historische groene elementen en van aanwezige natuurwaarden. Onze excursie was een goede gelegenheid om die ideeën onder de aandacht te brengen. Er zijn al subsidies toegekend voor voorzieningen die het terrein onderdeel kunnen laten zijn van een ecologische verbindingszone.

Meisevoort Gassel

Tussen de Broekse Wielen en De Tongelaar is een locatie van een voormalig koeienbedrijf. Als milieuvereniging zijn we al enige tijd bezig met een project om de gemeente(n) er toe aan te zetten om van de wettelijke mogelijkheid tot intrekking van niet-gebruikte vergunningen gebruik te maken. Deze locatie is een erg goed voorbeeld van het nut hiervan. Omdat de vergunning van de natuurbeschermingswet niet is ingetrokken, zijn omwonenden bezorgd over mogelijke ontwikkelingen zo vlakbij schitterende natuurgebieden in onze gemeente. Bijvoorbeeld wilde de huidige eigenaar er verblijfsvoorzieningen voor

250 arbeidsmigranten gaan realiseren. Ons gaat het niet om die arbeidsmigranten maar deze plek midden in het betreffende gebied is echt ongeschikt voor een dergelijke ontwikkeling.

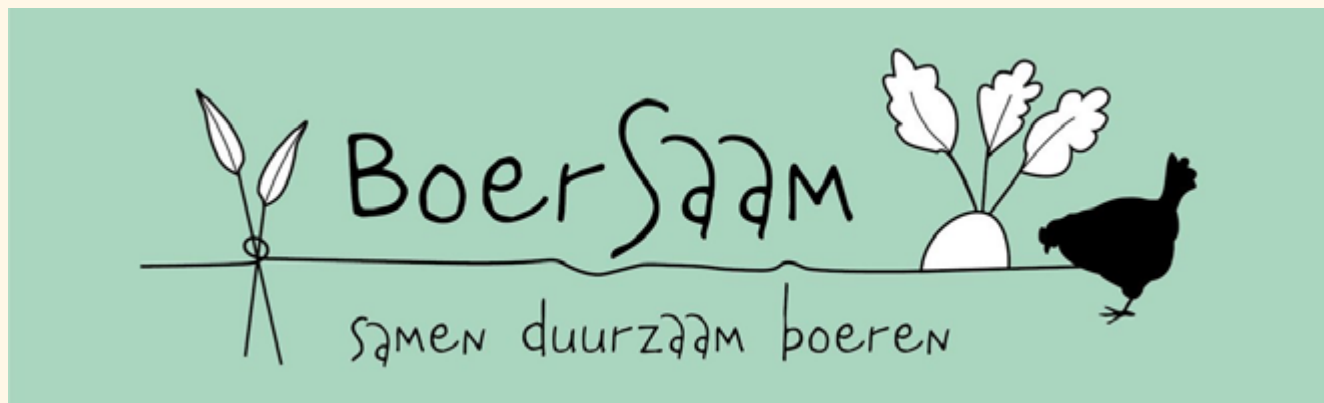
Zo krijgen de afspraken die we hebben kunnen maken met het gemeentebestuur over regelmatig overleg een invulling. Ter plekke gaan kijken en praten met de betrokkenen maakt meer duidelijk dan brieven, mails en andere vormen van inspraak en zienswijzen. Als dan ook nog duidelijk is dat de wethouders - en de ambtenaren - een luisterend oor hebben, is het al helemaal positief. De afspraak staat om het vaker te gaan doen.

BoerSaam, samen duurzaam boeren

Door Joyce Dost, bestuurslid BoerSaam

BoerSaam is een kleinschalig initiatief waarbij we samen, lokaal en op biologisch dynamische leest voedsel willen produceren. Stel je voor iedere week verse groente en straks ook fruit, eieren, vlees en mogelijk zuivel van je eigen boerderij. Gezonde voeding waarvan je zelf hebt kunnen volgen hoe het geproduceerd wordt.

boontjes en sla en in de winter boerenkool. Met de seizoenen mee-eten kan ook betekenen dat je in de zomer een overschot hebt en in de winter maar een beperkte voorraad. Het overschot van de zomer zou je kunnen verwerken zodat je hier ook in de winter van kunt eten. Denk bij-

Samen Boeren Boersaam is een coöperatie waar je lid van kunt worden. Samen met de leden bepalen we welke voeding we laten produceren. Vervolgens worden er mensen ingehuurd om ervoor te zorgen dat de groente en andere voedingsmiddelen geproduceerd worden. Je hoeft dus niet zelf mee te werken op de boerderij. Mensen die het leuk vinden worden wel in de gelegenheid gesteld om als vrijwilliger mee te werken. Door samen dingen te doen op de boerderij word je natuurlijk wel meer betrokken bij de gemeenschap.

Het samen betekent ook dat we samen willen werken met de Seizoenen locatie Bronlaak. Er wordt op dit moment gezocht naar de beste vorm van samenwerking. Een van de punten waar wij als BoerSaam gebruik van kunnen maken is de expertise op het gebied van landbouw op biologisch dynamische leest. Daarnaast is het mogelijk om op grond bij Bronlaak te starten en samen te werken met de bewoners op Bronlaak.

Lokaal produceren Lokaal produceren betekent met de seizoenen mee-eten. In het vroege voorjaar postelein. In de zomer

voorbeeld aan een gezamenlijke activiteit waarbij kool tot zuurkool verwerkt wordt, of appels tot sap.

Met oog voor de omgeving Het derde ankerpunt is oog voor de leefomgeving. We willen gezond voedsel produceren waarbij we zoveel mogelijk gebruik maken van de natuurlijke kringloop. BoerSaam wil een van de initiatieven zijn waarbij we onderzoeken op welke manier we voldoende voedsel kunnen produceren zonder dat de natuur belast wordt en de biodiversiteit wordt aangetast. Dit vraagt een andere manier van denken dan in de huidige landbouw. Bij Bronlaak laten ze op beperkte schaal zien dat boeren op biologisch dynamische leest voldoende op kan brengen. Door dit op iets grotere schaal toe

te gaan passen willen wij als BoerSaam bijdragen aan een impuls voor biologisch dynamisch boeren.

Lid worden van BoerSaam

BoerSaam is een coöperatie U.A. waarvan je lid kunt worden. Als lid schaf je een ledencertificaat aan voor € 1.400 (voor eenpersoonshuishoudens is er ook een certificaat van € 700). Deze inleg wordt gebuikt voor de duurzame investeringen (zoals een waterput, afrastering) en kan gezien worden als een belegging in de coöperatie. Daarnaast betaal je per persoon of mond een contributie van ongeveer € 10 per week waarvoor je voedsel ontvangt. Het is de bedoeling dat BoerSaam straks 400 tot 500 monden gaat voeden. We gaan dan uit dat er ongeveer 200 tot 250 leden nodig zijn. Een lid kan met maximaal vijf monden mee-eten.

Wil je meer over BoerSaam weten, kijk dan eens op de website www.boersaam.nl of volg ons via de social media.

V.l.n.r.: Jacco Raijmakers, Joyce Dosten
Doreen Dehoog, bestuur Boersaam ; i.o.
(foto:Hans de Hoog)

Bronlaak, deel 1

Tekst en foto's: Wygard Braspenning

Elders in dit nummer twee artikelen over Bronlaak en Boersaam, een gezamenlijk initiatief van Bronlaak en Hereboeren St Anthonis. Woon-werkgemeenschap Bronlaak (sinds 1948) is onderdeel van De Seizoenen. Bronlaak is een unieke dorpsgemeenschap op een prachtig landgoed in het Brabants Landschap 'de Peel', waar mensen met beperkingen én talenten met een geïndiceerde zorg- of hulpvraag, het dagelijks leven delen. Op Bronlaak wordt vanuit de antroposofische inspiratie gewerkt. Er wordt dus gewerkt en geteeld op biologisch-dynamische basis. Er zullen in het Land van Cuijk wel meer plekken zijn waar die uitgangspunten gehanteerd worden. Ik ken één voorbeeld: Zorgboerderij De Cinquant, even buiten Haps. Het is een plek met een groot hart voor een biologisch dynamische bedrijfsvoering mét en vóór mensen. Of je er nu komt voor dagbesteding, voor de rust op de camping, voor heerlijke biologische producten of om te genieten van de prachtige omgeving, het is er allemaal.

Ik heb een paar maanden geleden een zaterdagochtend heel plezierig doorgebracht op Bronlaak. Je kunt er wandelen in een prachtige omgeving en er onverwachte en heel plezierige ontmoetingen hebben. Natuurlijk had ik tevoren toestemming gevraagd om er foto's te mogen maken en gezegd dat ik geen foto's van bewoners zou maken.

Hiernaast en op de volgende pagina een selectie uit de foto's.

Bronlaak; de woning

De schapen en

hun hutje

Bronlaak; de tuinderij

Groenten met zorg B.D. Tuinderij "de KIEM" Bronlaak

Foto boven en midden: Bronlaak; de plantenkwekerij

Bronlaak; de houtzagerij

27/05/2022

Bronlaak en Boersaam

Door Henric van Dijk, stafmedewerker De Seizoenen

Tijdens een open dag op Bronlaak, alweer een tijdje geleden, sprak iemand mij aan en karakteriseerde Bronlaak als, “een oase in de omgeving”. Treffender kon het niet weergegeven worden. Middenin een landschap dat steeds intensiever benut wordt ligt een woon-, werkgemeenschap voor verstandelijk gehandicapten. Volgend jaar bestaat dit dorp 75 jaar. Ondanks die leeftijd, veelal nog een onbekende plek voor velen in de omgeving.

Het landgoed Het landgoed zelf is ouder, aangekocht door Adam Roelvink rond 1910 en ontworpen door Leonard Springer. Zij zijn in feite de grondleggers van die oase, Bronlaak heeft dit verder ontwikkeld. In 1948 begonnen, voornamelijk zelfvoorzienend, met een tuin-

derij, later een kleine boerderij. Daarna volgden al snel andere werkgebieden zoals een weverij, een kaarsentrekkerij, de houtwerkplaats, hoveniers, plantenkwekerij, bosgroep, etc. Daarnaast een eigen winkel waar onze (verse) producten verkocht worden.

Tuinderij en boerderij Op de tuinderij en de boerderij worden producten geteeld en geproduceerd volgens biologisch dynamische richtlijnen. Een methodiek die in de jaren 20 van de vorige eeuw ontstond. De richtlijnen zijn duidelijk. In de basis werk je aan een optimale bedrijfsvoering waarbij rekening gehouden wordt met het

De koeien van Bronlaak (foto: Hans de Hoog)

den wordt met het voeden van de bodem, de productie van gezonde gewassen en de dieren maximale ruimte krijgen. De laatste jaren zijn de regels verder aangescherpt, gelden als de strengste binnen de land- en tuinbouwsector. Andere regelgeving zoals arbo, rie [risico-inventarisatie en –evaluatie; red] en dergelijke zijn ook verder ontwikkeld. Ook de zorgvraag van onze bewoners is aan het veranderen. Onze huidige boerderij is in 1985 gebouwd en bovenstaande ontwikkelingen hebben ons doen beseffen dat de gebouwen en de bedrijfsvoering aan vernieuwing toe zijn. Een vernieuwing die past in de huidige maatschappij, het project “zorgboerderij 2.0” werd geboren. Daarvoor hebben we extern gekeken naar de trends in de landbouw, de zorg en maatschappij, en intern naar de vraag vanuit de bewoners en de eigen bedrijfsvoering. Een aantal zaken werden duidelijk, uitgaande van onze eigen kracht gecombineerd met de biologisch dynamische richtlijnen, willen we een grote

context. In die zoektocht kwamen we via Herenboeren uit op Creabitat en een initiatiefgroep voor een Herenboerderij. Het resultaat is Boersaam. Een samenwerking die uniek wordt. Een boerderij/tuinderij gedragen door een inclusieve samenleving, allemaal lid.

Een wereld om je te verwonderen

De huidige boerderijgroep en tuingroepen staan straks ten dienste van de coöperatie. Bronlaak heeft echter nog meer te bieden. Vanuit de biologisch dynamische landbouw kunnen we op een andere manier naar het landschap kijken. Die kennis kunnen we bieden door onze bos- en hoveniersgroep in te zetten, samen werkend aan het landschap. De kwekerij kan snijbloemen en vaste planten leveren. Oogst kan straks op Ard Lea verwerkt worden tot jam, chutneys e.d. Dit zijn enkele fysieke kanten van het verhaal. Daarnaast zijn er nog de culturele feesten zoals St. Jan, het Michaëlsfeest, Kerstfeest, etc. Ook biedt Bronlaak de mogelijkheid tot bijeen komen voor vergaderingen met eenvoudige catering. Als lid van de coöperatie kan er dus nog een heel andere wereld open gaan als men dit wil. Een wereld om je te verwonderen.

Een heel nieuwsgierig kalfje

COLUMN:

De meeste mensen deugen

Door Theo Wijnhoven

Als milieuvereniging Land van Cuijk kiezen we ervoor om onze inspanningen dichtbij huis te verrichten. Dat we milieuproblemen hebben met biodiversiteit, zoönosen, vervuiling, bestrijdingsmiddelen, te veel stikstof, mestoverschot, drinkwatervoorziening, houtstookoverlast, biomassaverbranding, klimaatverandering en een nog langer rijtje ga ik u niet uitleggen. Wij lopen er steeds weer tegenaan dat milieuproblemen samenhangen met het handelen van mensen. Daarbij zijn er, zoals overal in onze samenleving, mensen van goede wil en anderen. De meeste mensen deugen is de titel van een bestseller van de afgelopen jaren. Het lijkt me daarom ook dat we met zijn allen een systeem hebben ontwikkeld dat het probleem is.

Zoals er in de hele samenleving mensen zijn die de wet overtreden, zijn er ook ondernemers die dat doen. Waarbij hun drijfveer niet eens hun slechte inborst hoeft te zijn maar zorgen over hun omstandigheden. Overtreders van de milieuwetten veroorzaken als het er op aankomt problemen voor anderen en moeten aangepakt worden. Omdat de meeste mensen deugen kun je bedenken dat het dan een redelijk kleine groep overlastgevers betreft, mensen die die overlast ervaren zitten wel met het probleem. Helaas is ons systeem vaak onvoldoende in staat om deze mensen te helpen.

Daar staat een groep ondernemers tegenover die zoekt naar een bedrijfsvoering die zo min mogelijk overlast geeft. Of zelfs methoden ontwikkelt die onze leefomgeving gezonder kan maken. Die moeten we koesteren, zij zijn de voorhoede, de gidsen die ons de goede richting in kunnen sturen. Hoe kan het bestaan dat ons systeem soms een 'sta in de weg' is voor deze groep?

Blijft over de grote groep ondernemers die zich netjes aan de wet houden en die grote problemen voor ons milieu veroorzaken. Valt die iets te verwijten? Misschien wel, misschien niet. Soms lukt het om in overleg tot verbeteringen te komen, maar dat lost het grote probleem niet op. We moeten het onszelf verwijten als samenleving. We laten het gebeuren, we laten het systeem bestaan dat hier de oorzaak van is.

Hier schrijf ik nu over omdat in deze driedeling de keuzes voor onze vereniging liggen. Tegen bedrijven die zich niet aan de wet houden liggen procedures voor de hand. Die kosten veel tijd en geld, beide zijn voor ons beperkt beschikbaar. Maar mensen die in hun omgeving met 'foute' ondernemingen worden geconfronteerd kunnen we vaak wel op gang helpen met een procedure. Ons uitgangspunt is daarbij: "wat doe je zelf?"

Bedrijven die op zoek zijn naar milieu-verbeterende aanpak willen we graag helpen maar dat vraagt vaak zeer specifieke kennis. Kennis die ondernemers feitelijk beter kunnen vergaren dan wij, het is vaak arbeidsintensief. Soms lukt het om te weg te wijzen, reclame maken voor dergelijke bedrijven is een genoegen.

Als u het nog kunt volgen zal het u duidelijk worden dat we ons noodzakelijkerwijs vaak richten op het systeem. We richten ons op de overheid die onvoldoende in staat is om de samenleving in een ecologisch betere richting te sturen. We richten ons op de voorlichting van de inwoners omdat we, als het erop aankomt, zelf degenen zijn die de overheid aansturen. Voor het Land van Cuijk alleen al is dat een flinke klus. We zetten erop in dat de invoering van de omgevingswet ons de kansen geeft om daar stappen in te maken. Te grote verwachtingen leiden tot teleurstelling, de problematiek is complex.

Goed nieuws van het klimaatfront. Toch?

Door Wygard Braspenning

Soms klinkt de roep om een positieve(re) toon aan te slaan als het om de klimaatopwarming gaat. Een enkele keer ook vanuit onze eigen vereniging. Vanaf 1972, de publicatie van het rapport van de Club van Rome, was het slecht nieuws wat de klok sloeg. Om dan een positieve toon aan te slaan betekent dat je imago, toonzetting en stijl voorrang verleent boven inhoud. En dat kun je gerust onrealistisch noemen. Soms zelfs naïef.

Maar nu valt er echt goed nieuws te melden. Als je al wat langer op deze aardbol rondloopt, dan weet je dat ieder probleem 'gelaagd' is, en iedere oplossing ook. Of, om met de ongekroonde koning van de vaderlandse filosofie te spreken: 'elk voordeel hept zijn naodel'. Inderdaad: iedere medaille heeft zo zijn eigen keerzijde. En als je recht wilt doen aan de inhoud, dan moet je ook de mitsen en maren benoemen.

In de Volkskrant van 14 april 2022 werd melding gemaakt van een artikel in het gerenommeerde wetenschappelijk tijdschrift *Nature* van de hand van een aantal klimaatwetenschappers. De boodschap: de opwarming van de aarde kan beperkt worden tot net onder de 2 graden, mits er **nu meteen** werk wordt gemaakt van de toezeggingen (let op het klemtoonaccent op de a van kan). De 1,5 graad van het Akkoord van Parijs is onwaarschijnlijk geworden (33% kans van slagen), zelfs als er vanaf nu echt werk wordt gemaakt van wat is afgesproken. Citaat: "Het is voor het

eerst dat in de grafieken het magische doel van slechts 2 graden opwarming in zicht komt. 'Onze bevindingen zijn reden voor optimisme', schrijven Australische en Duitse onderzoekers dan ook in het vakblad *Nature*. De opwarming kan beperkt blijven tot 2 graden Celsius **als de toezeggingen volledig en op tijd worden ingelost**". En daar zit 'm nou juist de twijfel. Nederland loopt in de voorhoede als het gaat om toezeggingen, maar in de absolute achterhoede als het gaat om daadkracht. Wij zijn meesters in het polderen en pappen en nathouden, en dat stemt tot (enige) scepsis.

Wat betekent dat nu voor het Land van Cuijk?

Al jaren dringen experts op klimaatgebied er op aan om een integrale langetermijnvisie te ontwikkelen en het klimaatprobleem niet op te delen in allerlei sub-problemen en daar dan deelplannetjes bij te bedenken. Dat is niet efficiënt en lost het overkoepelende probleem niet op. En om ook geen 'geitenpaadjes' te verzinnen om het probleem te bagatelliseren of weg te moffelen. Een van die experts is Jan Willem Erisman, hoogleraar Milieu en Duurzaamheid aan de Universiteit Leiden. Hij pleit ervoor om, met betrekking tot de stikstofproblematiek, niet te hooi en te gras boeren uit te kopen, maar om eerst te inventariseren waar in ons land de meeste winst te behalen valt en daar dan boeren uit te kopen. Dat levert een veel grotere reductie van de stikstofbelasting op dan wanneer je het doet op de manier van onze overheid: wie wil stoppen, waar dan ook, krijgt een ruimhartige uitkoopson. En het is ook nog een stuk goedkoper.

Als je het uitgangspunt van Erisman en de zijnen toepast op het Land van Cuijk, dan stel je eerst vast vanuit welke sector de hoogste stikstofdepositie op Natura 2000 gebieden plaats heeft gevonden en nog steeds plaatsvindt. En dan kom je onherroepelijk uit bij de intensieve veehouderij. Een aantal jaren geleden gold het nog als vloeken in de boerenkerk en haalde je de woede van o.a. Farmers Defence Force op de hals, maar langzaam maar zeker begint de stemming te kantelen: het aantal beesten moet drastisch worden beperkt. Liefst gehalveerd, dan komt er pas echt schot in de zaak.

Ontwerp en druk: dotkom design, Sint Ant

Hier had een afbeelding kunnen staan van de stikstofdepositie en de gevolgen daarvan.

Een dichtbegroeid veld van alleen maar bramen en brandnetels, met een enkele Japanse duizendknoop er tussendoor.

Gebruik uw fantasie of wandel / fiets een keer door het Land van Cuijk. Je ziet het overal. Zo zag het er twee jaar geleden ook uit op het stuk tussen onze tuin en het Duits Lijntje. Na twee jaar werken via de methode van de permacultuur groeien er nu o.a. smeerwortel, sporkehout (of vuilboom), egelantier, dovenetels in alle maten en soorten, digitalis (vingerhoedskruid) en een aantal 'aangewaaide' planten waarvan we de naam niet kennen. Winst voor de biodiversiteit.

Probleem: provincie en gemeentebesturen durven er niet aan. Ze dreutelen, weigeren om 'lege' vergunningen (vergunningen die soms al heel lang niet meer gebruikt worden) in te trekken en brengen die lege vergunningen zelfs weer op de markt. Dat betekent dat de stikstofuitstoot de facto hoger wordt dan hij was. Dat kan natuurlijk niet de bedoeling zijn. Zo lossen we het probleem niet op. Integendeel. We schuiven het door naar de toekomst, naar onze kinderen en kleinkinderen. Ik durf dat met een gerust hart immoreel te noemen. Angst vreet de ziel op (naar de film van Rainer Werner Fassbinder) en is, zoals altijd, een slechte raadgever. Het leidt tot uitstel van daadkrachtig beleid, ten koste van de natuur en dus ook ten koste van volgende generaties. Duidelijke en ingrijpende maatregelen zijn inmiddels onontkoombaar geworden.

Vooruitgang is: ieder dorp zijn eigen randweg ...

Draaien maar

Een tweede punt dat typerend is voor het Land van Cuijk heeft met onze infrastructuur te maken. Nog steeds preken gemeentebestuurders en politieke partijen aan de rechterzijde van het politieke spectrum hier dat de oplossing voor het verkeersinfarct meer asfalt is. En de provincie doet daar vrolijk aan mee. Terwijl al heel lang uit onderzoek blijkt dat 'meer asfalt', nieuwe wegen, verbreding van bestaande wegen, juist een averechts effect heeft. Het zuigt meer verkeer aan. Niet ieder dorp hoeft zijn eigen rand- of rondweg te hebben. Bekijk het probleem nu eens vanuit een breder perspectief. Een gebiedsgerichte aanpak. En laat er nu in het Land van Cuijk een overleggroep 'gebiedsgerichte aanpak' bestaan. Al jaren! Alleen: als het zo uitkomt dan negeren wethouders die zelf in deze groep zitting hebben, de overlegstructuur compleet. Als er geld te halen valt bij de provincie, dan is het motto: ieder voor zich. Of, zoals voormalig CDA-wethouder Donkers, die notabene zelf zitting had in de overleggroep Gebiedsgerichte Aanpak, het zei toen de gemeente Cuijk een een-tweetje sloot met de provincie – jullie nemen het regionaal bedrijventerrein Laarakker, wij financieren de randweg - 'in St Hubert lossen ze hun eigen problemen maar op'. Dat was toen, in 2009, al niet meer 'van deze tijd'. Maar in Boxmeer dreigt men dezelfde weg op te gaan. VVD, Liberaal Land van Cuijk en CDA - tezamen goed voor een meerderheid in de Raad - zijn vóór een randweg. En er liggen al zo'n 'mooie' randwegen: de A73 en de A77. Nog eentje erbij? Het kan, maar ruimtelijk gezien is het een faliekant foute beslissing.

'we moeten blijven doen waar we goed in zijn: vleesverwerkende industrie, eh, ik bedoel: distributiecentra, heel goed voor de werkgelegenheid...'. Deze blokkendoos op de foto op de volgende pagina, had overal op de industrieterreinen van het Land van Cuijk kunnen staan (en overal in Nederland). En we hebben nu toch een Ministerie van Ruimtelijke Ordening? Of wordt dat ook gerund door robots, net als die blokkendozen?

Sommige mensen leren maar mondjesmaat en in een traag tempo van in het verleden gemaakte fouten. Maar deze drie partijen hebben kennelijk helemaal niets geleerd. Lees het rapport van Goudappel Coffeng uit 2010 (12 jaar geleden!) over nut en noodzaak van het doortrekken van de A77 nog eens door. Desnoods alleen het laatste hoofdstuk 'Conclusies en Aanbevelingen'. Een regelrecht advies, niet alleen om de verkeersproblemen in het Land van Cuijk breed aan te pakken, een gebiedsgerichte aanpak, maar ook om het bestaande wegennet eens goed onder de loep te nemen: vier oost-west verbindingen, vrijwel parallel aan elkaar en allemaal dezelfde functie. Door te differentiëren in functie zou je, volgens het rapport, het verkeer kunnen 'sturen' en de problemen zodoende kunnen oplossen.

Ook toen al waren het CDA en VVD die op het doortrekken van de A77 aandrongen. En als dat niet kan: hoppa, een randweg erbij. Deze tunnelvisie is kennelijk nog steeds niet bijgesteld, ondanks talloze onderzoeksrapporten die aantonen dat meer asfalt de problemen niet oplost. En vaak zelfs averechts werkt. Ik zal het zo positief mogelijk formuleren: voortschrijdend inzicht? Ammehoela.

Ook deze drie partijen, CDA, VVD en Liberaal Land van Cuijk, onderschrijven

dat een van de grote pluspunten van deze regio de rust en de ruimte, de weidsheid, zijn. Maar die help je naar de Filistijnen als je maar wegen blijft aanleggen die deze ruimte doorsnijden en ophakken in steeds kleinere mootjes. Om over de kwalijke gevolgen voor de steeds maar slinkende biotoop van planten en dieren, de biodiversiteit, nog maar te zwijgen.

En, tenslotte, er ligt al zo'n mooie randweg in Boxmeer: de A73. En aan de noordzijde de A77. Nu ook nog een aan de westzijde? Dan is alle ruimte echt naar de knoppen.

Hoe dan wel?

Bekijk de infrastructuurproblematiek vanuit een breder perspectief. Kijk naar de vier oostwest verbindingen, die allemaal dezelfde functie hebben. Je zou kunnen differentiëren in functie en gebruik en daarmee de verkeerstromen sturen. (Goudappel Coffeng 2010). Maak daar eens werk van! En maak ook eindelijk eens serieus werk van de verbetering van het openbaar vervoer. Op termijn haal je die investeringen er ruimschoots uit. De positieve invloed op het welzijn en de schonere lucht niet eens meegerekend.

Ontwikkel een langetermijnvisie, vanuit de beginvraag: wat voor soort samenleving willen wij aan onze kinderen nalaten? Betrek de burgers vanaf het begin bij het beantwoorden van die vraag. Zie de nieuwe Omgevingswet, opnieuw uitgesteld, nu tot 1 januari 2023. Er zijn inmiddels een groot aantal manieren ontwikkeld om burgers echt bij belangrijke besluiten te betrekken. En het gebeurt in de praktijk ook in een flink aantal gemeenten in ons land. Alsook in landen als Frankrijk, Denemarken, Canada, enz., enz.. Maar dan moet je als bestuurders wel de waan van de dag overstijgen. En gezien de in het verleden behaalde resultaten kun je hier geen garanties voor de toekomst aan ontnemen. Ook hier is (enige) sceptis op zijn plaats. Van het type: eerst zien, dan geloven.

Boekbespreking

Door *Wygard Braspenning*

Wat is dit nu weer? Een boekbespreking in het tijdschrift van een milieuvereniging? Ja, inderdaad. Om te beginnen: er zijn de laatste twintig jaar een groot aantal bijzondere boeken verschenen die met ecologie te maken hebben. Denk aan de publicaties van Peter Wohlleben, ongetwijfeld bij sommigen van u bekend. Het eerste boek dat besproken wordt, vertoont verwantschap met de boeken en artikelen van Wohlleben. Het is van de hand van Stefano Mancuso: 'Bomen van de wereld', uitgeverij Cossee in april van dit jaar. (€ 24,99, e-book: €12,99). Stefano Mancuso (Catanzaro 1965) is een Italiaans bioloog, hoogleraar plantkunde, en (mede-)auteur van een aantal bestsellers en tal van wetenschappelijke artikelen. Zijn onderzoek naar de waarnemings- en communicatievermogens in de plantenwereld hebben hem in de hele wereld bekendheid opgeleverd.

Stefano Mancuso: Bomen van de wereld

Foto Stefano Mancuso

Uit de recensie in de Volkskrant van 7 mei jl.: 'Levendig pleidooi om planten serieus te nemen. Van alle biomassa op aarde maken dieren (en mensen) slechts een miezerige 0,3% uit, planten 85%'. 'De aarde is de planeet van de planten', schrijft Mancuso. Toch wordt de kennis van planten en bomen volgens hem te weinig gewaardeerd. 'Zijn boek is een bij vlagen humoristisch en met anekdotes doorspekt pleidooi om de plantenwereld serieuzer te nemen. Bomen kunnen helpen steden klimaatbestendig te maken. Onderzoek aan jaarringen levert een bijdrage aan het dateren van archeologische vondsten, botanische bewijzen kunnen misdrijven helpen oplossen: de ontvoerder van de zoon van vliegpionier Charles Lindbergh werd gepakt nadat een deskundige had vastgesteld dat de ladder die bij de ontvoering werd gebruikt, deels gemaakt was van hout uit de vloer van het huis van de dader'.

De mens kan volgens Mancuso ook iets van bomen leren. Bomen in een bos zijn geen losse individuen, maar vormen een verbond

dat gebaseerd is op samenwerking, niet op concurrentie. De recensent noemt dit een idee dat in tegenspraak is met de darwinistische filosofie van 'survival of the fittest'. Dat lijkt mij een misvatting. 'Fittest' betekent namelijk niet de sterkste (competitief), maar degene(n) die zich het best en snelst aanpast (aanpassen) aan veranderende omstandigheden. En waarom zou die aanpassing niet in samenwerking met soortgenoten gestalte kunnen krijgen?

Ook interessant: zijn Ted talk: [Stefano Mancuso - The roots of plants intelligence TED talks - Bing video](#) (in het Engels met een sterk en grappig Italiaans accent; ondertiteling in het Nederlands is mogelijk: You Tube, onderaan het scherm via Instellingen).

En: Marc Siepman: Het Bodem Voedsel Web, Alle kleine beestjes helpen, Uitgeverij Jan van Arkel, 2014, een vertaling van Teaming with microbes, The organic gardener's guide tot the soil's food web van Jeff Lowenfels en Wayne Lewis, 2010.

Bronnen: Het (e-)boek 'Bomen van de wereld', Wikipedia, de website van uitgeverij Cossee, Mac van Dinther in de Volkskrant van 7 mei jl., uitgeverij Cossee (de foto)

Hokjes (denken)

Het werk van Wohlleben en Mancuso nodigt uit tot 'omdenken'. Tot een 'mind shift', een wezenlijk andere benadering van de natuur en van de plaats van de mens in de natuur. Onder wetenschappers is die paradigmaverandering al duidelijk zichtbaar. Als je in deze tijd om je heen kijkt, dan zie je dat er nog een lange weg te gaan is: vliegereizen zijn een mensenrecht geworden (met dank aan Sheila Sitalsing), tuinliefhebbers besproeien hun tuinen met grote hoeveelheden drinkwater, de boeren pompen water op en verbruiken enorme massa's oppervlakte- en grondwater (waarvan ongeveer de helft verdampt is voordat het de bodem raakt), de consumptie is gestegen tot het peil van voor de covid 19 pandemie. De waterreservoirs dreigen al

voor het begin van de zomer leeg te raken. Ik vrees dat het nodig is dat er op enig moment in de zeer nabije toekomst 'gewoon' geen water meer uit de kraan komt om ons wakker te doen schrikken. Een paar jaar geleden hebben wij in dit blad al een pleidooi gehouden om water te belasten naar rato van het verbruik. Onze overheid blijft zweren bij 'sensibiliseren': een beroep doen op mensen om zelf hun verbruik terug te dringen. Een vorm van zelfregulering. Een methode die weliswaar het begin zou kunnen zijn van een transitie in denken, maar die, als het daarbij blijft, ook zijn onnut allang bewezen heeft, bv. in de agrarische industrie. Maar goed, verandering heeft tijd nodig en vereist oefening. Laten we daar nu dan zelf mee beginnen: literatuur in een milieutijdschrift, past dat wel? (Afgevallen bladeren tussen de planten vegen, het gras niet te vaak en niet te kort maaien; ziet mijn tuin er dan nog wel netjes uit? Wat zullen de burens wel niet denken? Past dat wel?). En laat nou een van de thema's in de roman die besproken gaat worden, uitgerekend het hokjes denken zijn. Komt dat even mooi uit!

Mariken Heitman: Wormmaan

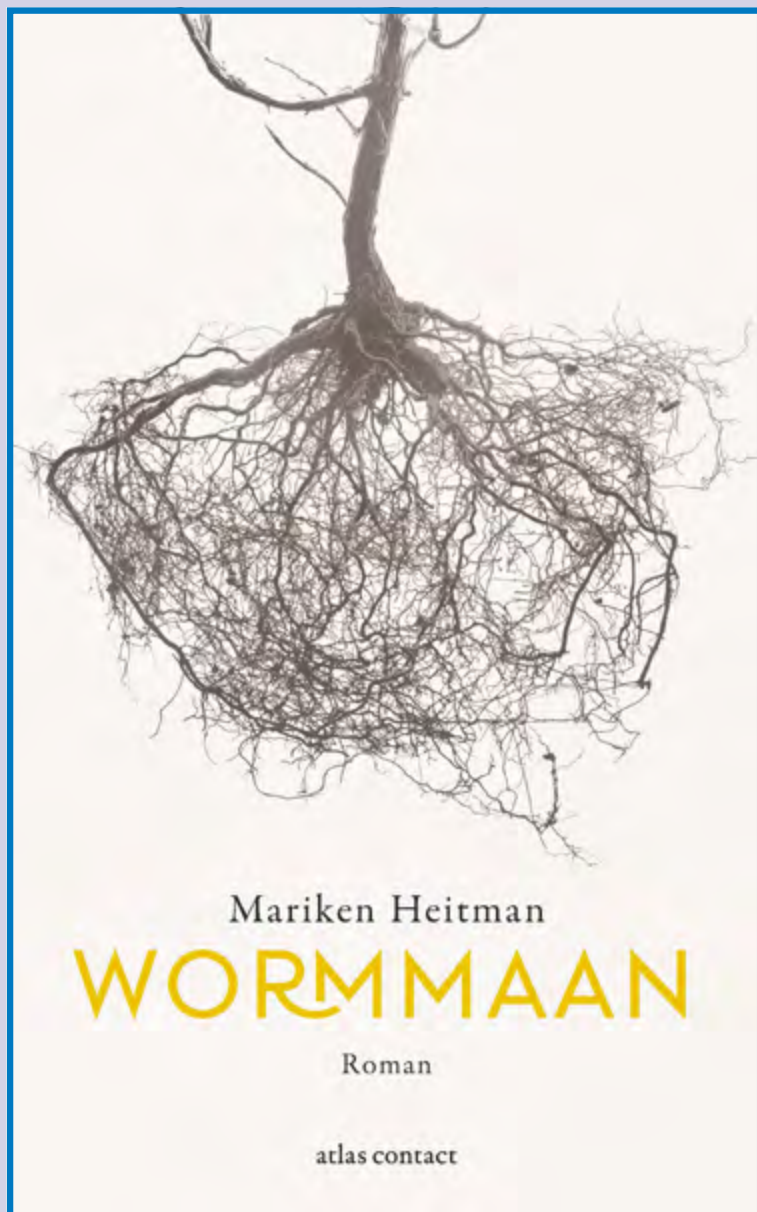
(uitgeverij Atlas Contact)

Mariken Heitman (foto: Jelmer de Haas)

Dit is de winnaar van de Libris Literatuurprijs 2022. Is dat een aanbeveling? Niet per se. Uit de boekbespreking in de Volkskrant van 10 mei jl. door Bo van Houwelingen: 'Met onderwerpen als genderfluiditeit, zaadveredeling en oer-erwten roep je de volksliefde niet direct over je af'.

Een moedige en onconventionele keuze van de jury.

Hoofdpersoon in 'Wormmaan' is de bioloog Elke, die in veel opzichten op Heitman lijkt. Ze is jarenlang als zaadveredelaar bezig een pompoen bepaalde eigenschappen op te leggen. Als dat gelukt is blijkt het te laat: een andere firma is hen net voor geweest. Ze neemt ontslag en vertrekt naar een van de Waddeneilanden om daar met een oud erwtenras het omgekeerde te doen: niet veredelen maar verwilderen, terug naar de oervorm. Dan volgt het verhaal van Ra, een zonderlinge figuur die negenduizend jaar eerder landbouw introduceert in een primitieve gemeenschap. Het gewas dat Ra verbouwt is de erwtenplant die Elke wil 'ont-edelen'.

Heitman verbindt dit verhaal met Elke's verlangen om niet te behagen, zich niets aan te trekken van de verwachtingen van mensen en om niet vastgepind te worden op haar sekse. Dat gaat niet zonder slag of stoot. Zie de bakker, die haar telkens vraagt: 'jongeman, wat mag het zijn?' 'Waarom is Elke 'zo moeilijk'? 'Kan ze niet gewoon meedoen, iets leuks aantrekken, aardig glimlachen?'

Wat Heitman, die een achtergrond als bioloog en tuinder/botanicus heeft, met haar roman wil zeggen is dat wat we als 'de natuur' zien, vaak juist het resultaat is van duizenden jaren ingrijpen door de mens. En dat geldt niet alleen voor planten, maar ook voor mensen. In die zin is de hoofdgedachte van de roman dat de mensheid blind is voor de eigen vormingskracht en die van de cultuur. Maar wat ze over planten en (genetische) manipulatie zegt stemt tot nadenken en is die zin ook zeer de moeite waard voor milieurakkers. En ook voor mensen die niet in dat hokje (willen) passen en 'gewoon' een steengoede roman willen lezen.

Uitgeverij Atlas Contact, 2021.

*Bronnen: de roman zelf; de Volkskrant 10 mei jl., uitgeverij Atlas Contact (de foto's)
wormmaan: de eerste vollemaan na de winter, wanneer de grond ontdooid is en de wormen naar boven kruipen (en dan vaak met hun kop tegen de onderkant van een tegel of beton aan stoten).

JAARGANG 43 - 2

Ontwerp en druk: dotkom design, Sint Anthonis